

Mål C-28/22

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande enligt artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

12 januari 2022

Domstol som begär förhandsavgörande:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Polen)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

19 november 2021

Klagande:

TL

WE

Motpart:

Getin Noble Bank S.A.

Saken i det nationella målet

Förfarandet avseende begäran om betalning rör återbetalning av penningbelopp som klagandena betalat till banken inom ramen för ett avtal om hypotekslån, vilket därefter har ogiltigförklarats. Motpartens invändning om retention, som grundar sig på fordringar på låntagarna på återbetalning av belopp som utbetalats till dem, ger banken möjlighet att avvakta med att utbetala belopp tills klagandena har erbjudit antingen betalning eller säkerhet för fullgörandet av betalningen. Huruvida motparten kan vinna framgång med invändningen om retention beror på bedömningen av om bankens krav på återbetalning inte har preskriberats.

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

Tolkning av artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (nedan kallat direktiv 93/13) (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

Frågor som har hänskjutits för förhandsavgörande

- 1) Är det förenligt med artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) att tolka nationell rätt så, att, för de fall ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, utgångspunkten för preskriptionstiden för en näringsidkarens restitutionskrav avgörs av någon av följande händelser:
 - a) konsumenten framställer fordringar eller invändningar mot näringsidkaren på grund av att ett villkor i avtalet är oskäligt eller domstolen på eget initiativ informerar om att ett villkor i avtalet kan förklaras vara oskäligt, eller
 - b) konsumenten avger en förklaring om att han eller hon har fått fullständig information om verkningarna (de rättsliga följderna) av att avtalet inte kan bestå, inbegripet information om näringsidkarens möjlighet att framställa restitutionskrav och omfattningen av dessa krav, eller
 - c) konsumentens kännedom (medvetenhet) om verkningarna (de rättsliga följderna) av att avtalet inte kan bestå provas i ett rättsligt förfarande vid domstol eller domstolen informerar konsumenten om sådana verkningar, eller
 - d) domstolen meddelar en lagakraftvunnen dom, varigenom en tvist mellan en näringsidkare och en konsument avgörs?
- 2) Är det förenligt med artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal att tolka nationell rätt så, att, för de fall ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, den näringsidkare mot vilken konsumenten har framställt krav med anledning av att avtalet innehåller oskäliga villkor inte är skyldig att själv vidta åtgärder för att kontrollera om konsumenten är medveten om konsekvenserna av att oskäliga villkor strukits ur avtalet eller av att avtalet inte kan bestå?
- 3) Är det förenligt med artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal att tolka nationell rätt så, att det, för de fall ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, föreskrivs att preskriptionstiden för en konsuments restitutionskrav börjar löpa innan preskriptionstiden för en näringsidkares restitutionskrav börjar löpa?
- 4) Är det förenligt med artikel 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal att tolka nationell rätt så, att det, för de fall ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, föreskrivs att näringsidkarens rätt att villkora återbetalningen av belopp som betalats av konsumenten av att konsumenten samtidigt erbjuder

sig att återbetala de betalningar som mottagits från näringsidkaren eller av att konsumenten ställer säkerhet för att dessa belopp kommer att återbetalas, varvid de belopp med avseende på vilka kravet på återbetalning har preskriberats inte kommer att beaktas vid fastställandet av storleken på det belopp som ska betalas av konsumenten?

- 5) Är det förenligt med artikel 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal att tolka nationell rätt så, att det, för de fall ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, föreskrivs att konsumenten inte har rätt till hela eller delar av den dröjsmålsränta som utgår från den dag då framställan om återbetalning av betalningar mottagits av näringsidkaren, i förevarande fall då näringsidkaren utövar den rättighet som avses i den fjärde frågan?

Anförda unionsbestämmelser och anförd praxis från EU-domstolen

Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13; EU-domstolens dom av den 29 april 2021 i mål C-19/20 (Bank BPH).

Anförda nationella bestämmelser

I artikel 117 i ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (civillagen av den 23 april 1964) (konsoliderad version Dz.U. 2020, pos. 1740) (nedan kallad civillagen) föreskrivs följande:

1 § Med förbehåll för de undantag som föreskrivs i lag är förmögenhetsfordringar föremål för preskription.

2 § Efter att preskriptionstiden har löpt ut kan den gentemot vilken fordran föreligger undgå betalning av fordran, om inte han eller hon avstår från att åberopa preskription. Ett avstående från att åberopa preskription före utgången av preskriptionsfristen är emellertid ogiltigt.

2¹ § Efter att preskriptionstiden har löpt ut kan rättighetsinnehavaren inte göra gällande fordran gentemot konsumenten.

Artikel 117¹ i civillagen

1 § I undantagsfall får domstolen, efter att ha gjort en avvägning av parternas intressen, underlåta att beakta preskriptionstiden för rättighetsinnehavarens fordran mot en konsument, om så anses skäligt.

2 § När domstolen utövar den befogenhet som avses i 1 § ska den särskilt beakta följande:

- 1) Preskriptionstidens längd.
- 2) Längden på perioden mellan den tidpunkt då preskriptionstiden löpte ut och den tidpunkt då fordran görs gällande.
- 3) Arten av de omständigheter som föranledde rättighetsinnehavaren att inte göra gällande fordran, bland annat den inverkan som den betalningsskyldiges beteende hade på rättighetsinnehavarens dröjsmål att göra gällande fordran.

Artikel 118 i civillagen

- Enligt den lydelse som var i kraft från och med den 1 oktober 1990 till och med den 28 maj 2018 gällde följande:

Om inte annat stadgas i särskild bestämmelse, är preskriptionstiden tio år och, för fordringar avseende periodiska betalningar och fodringar rörande bedrivande av näringsverksamhet, tre år.

- Enligt den lydelse som var i kraft från och med den 29 maj 2018 enligt artikel 1 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lag av den 13 april 2018 om ändring av civillagen och vissa andra lagar (Dz.U. 2018, pos. 1104) gäller följande:

Om inte annat stadgas i särskild bestämmelse, är preskriptionstiden sex år och, för fordringar avseende periodiska betalningar och fodringar rörande bedrivande av näringsverksamhet, tre år. Preskriptionstiden ska dock löpa ut den sista dagen i kalenderåret, om inte preskriptionstiden är kortare än två år.

Artikel 120§1 i civillagen

Preskriptionstiden ska börja löpa den dag då fordran förfaller till betalning. Om en fordrans verkställbarhet är beroende av att rättighetsinnehavaren vidtar en särskild åtgärd, börjar fristen att löpa från och med den dag då fordran skulle ha blivit verkställbar om rättighetsinnehavaren hade vidtagit åtgärden så snart som möjligt.

Artikel 355 i civillagen

1 § Gälldenären är skyldig att iaktta den aktsamhet som allmänt krävs i förbindelser av ett visst slag (vederbörlig aktsamhet).

2 § Den aktsamhet som krävs av gälldenären vid utövandet av dess ekonomiska verksamhet ska avgöras med beaktande av verksamhetens yrkeskaraktär.

Artikel 385¹ i civillagen

1 § Villkor i ett konsumentavtal som inte har varit föremål för individuell förhandling är inte bindande för konsumenten om dennes rättigheter och skyldigheter enligt nämnda avtalsvillkor är utformade på ett sätt som strider mot god sed och allvarligt åsidosätter konsumentens intressen (oskäligen avtalsvillkor). Detta gäller inte för avtalsvillkor som avser parternas huvudsakliga prestationer, särskilt med avseende på pris eller vederlag, om de är tydligt formulerade.

2 § Om ett avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten enligt 1 § ska avtalet förbli bindande i övrigt för parterna.

3 § Ett villkor i ett avtal som inte varit föremål för individuell förhandling anses vara ett avtalsvillkor vars innehåll konsumenten inte haft något verkligt inflytande över. Detta gäller i synnerhet för avtalsvillkor som har hämtats från ett standardavtal som den andra avtalsparten har föreslagit för konsumenten.

4 § Bevisbördan för att en avtalsbestämmelse har avtalats individuellt ligger hos den part som åberopar denna omständighet.

Artikel 405 i civillagen

Den som utan rättslig grund erhåller en ekonomisk fördel till förfång för en annan person är skyldig att återställa denna fördel in natura och, om detta inte var möjligt, att återställa dess värde.

Artikel 410 i civillagen

1 § Bestämmelserna i föregående artiklar är särskilt tillämpliga på felaktigt utbetalda belopp.

§2. Ett belopp har utbetalats felaktigt om den som har gjort betalningen överhuvudtaget inte hade någon förpliktelse eller inte hade någon förpliktelse gentemot den person till vilken utbetalningen gjordes, eller om grunden för betalningen har fallit bort eller det avsedda syftet med betalningen inte har uppnåtts, eller om den rättshandling på grundval av vilken betalningen skulle göras var ogiltig och inte blev giltig efter det att betalningen hade verkställts.

Artikel 455 i civillagen

Om fristen för verkställande av betalningen inte har fastställts och inte heller följer av förpliktelsens natur, ska betalningen göras omedelbart efter det att gäldenären har anmodats att verkställa denna.

Artikel 481 §1 i civillagen

Vid gäldenärens försening med betalningen kan borgenären kräva dröjsmålsränta även om borgenären inte har lidit någon skada och förseningen beror på omständigheter som inte kan tillskrivas gäldenären.

Artikel 496 i civillagen

Om parterna till följd av att parterna har frånträtt avtalet ska återbetala sina ömsesidiga betalningar, har var och en av dem rätt att innehålla dessa betalningar tills den andra parten antingen erbjuder sig att återbetala den mottagna betalningen eller ställer säkerhet för fordran på återbetalning.

Artikel 497 i civillagen

Bestämmelsen i föregående artikel ska i tillämpliga delar gälla om det ömsesidiga avtalet sägs upp eller blir ogiltigt.

Artikel 5 i ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lagen av den 13 april 2018 om ändring av civillagen och vissa andra lagar)

1. *Bestämmelserna i den lag som ändrats genom artikel 1, i den lydelse som följer av förevarande lag, ska tillämpas på fordringar som uppkommit före ikraftträdandet av denna lag och som ännu inte har preskriberats vid den tidpunkten.*

...

3. *Bestämmelserna i den lag som ändrats genom artikel 1, i dess hittillsvarande lydelse, är tillämpliga på konsumentens fordringar som uppkommit innan denna lag trädde i kraft och som ännu inte preskriberats vid denna tidpunkt, vars preskriptionsfrister fastställs i artikel 118 och artikel 125§1 i den lag som ändrats genom artikel 1.*

4. *Preskriberade konsumentfordringar med avseende på vilka det inte har framställts någon invändning om preskription fram till den dag då denna lag träder i kraft ska från och med den dagen omfattas av verkningarna av den preskription som fastställs i den lag som ändrats genom artikel 1, i den lydelse som följer av förevarande lag.*

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och förfarandet i det nationella målet

- 1 Den 7 september 2007 ingick klagandena (låntagare) i egenskap av konsumenter ett avtal om hypotekslån med en bank, vars efterträdare i rättsligt hänseende är motparten. Lånet var denominerat i polska zloty (PLN) och var indexerat till en utländsk valuta - schweiziska franc (CHF). Lånebeloppet i PLN omvandlades till ett belopp uttryckt i CHF med tillämpning av den köpkurs som fastställts i bankens valutakurstabell. Det belopp som fastställts i CHF utgjorde sålunda grunden för fastställandet av de månatliga avbetalningarna av lånet. Räntan på lånet varierade beroende på referensräntan LIBOR (London Interbank Offered Rate) (CHF). Låntagarna var skyldiga att betala månatliga avbetalningar i PLN till ett belopp som motsvarade avbetalningen uttryckt i CHF enligt den säljkurs som fastställts i bankens valutakurstabell på återbetalningsdagen.
- 2 Genom en dom av den 19 november 2021 fastställdes att kreditavtalet var ogiltigt eftersom det inte kunde bestå efter det att oskäligen villkor hade strukits ur avtalet. Användningen av växelkurser som banken ensidigt fastställt för avvecklingen av avtalet och användningen av olika köp- och säljkurser för enskilda avvecklingar ansågs utgöra oskäligen villkor.
- 3 Under förfarandets gång underrättade domstolen låntagarna om att avtalet kunde vara ogiltigt. De underrättades också om att de i ett sådant fall skulle vara skyldiga att återbetala kreditens kapitalbelopp omedelbart efter anmodan av banken, och att banken även kunde kräva betalning av högre belopp av låntagarna. Klagandena vidhöll sin ståndpunkt.
- 4 Klagandena har såväl i det klagomål som ingetts direkt till motparten som i sin ansökan hänvisat till argumentet att avtalsvillkoren är oskäligen och att avtalet är ogiltigt. Motparten har konsekvent hävdade att avtalet inte innehåller oskäligen villkor och att omräkningsklausulerna i avtalet har verkan och är giltiga. Av denna anledning vägrade motparten att återbetala de belopp som mottagits.
- 5 Den 9 juli 2021 delgavs klagandena bankens skrivelser i vilka det uppgavs att banken hade utnyttjat sin rätt att innehålla belopp som eventuellt skulle betalas till klagandena tills dessa erbjöd sig att återbetala ömsesidiga betalningar i form av det kreditbelopp som banken ställt till förfogande enligt kreditavtalet eller att ställa säkerhet för fordringen på återbetalning av dessa.

Parternas huvudargument

- 6 Parterna är fortfarande oense om bankens krav på återbetalning av det belopp som klagandena använt som lånekapital är preskriberat.
- 7 Klagandena anser att preskriptionstiden för bankens fordringar började löpa när banken delgavs klagandenas ståndpunkt som kom till uttryck i anmodan om betalning (klagomålet), där avtalets giltighet bestreds, eller när banken delgavs

kopian av ansökan. Dessa båda händelser inträffade år 2017, vilket innebär att preskriptionstiden för bankens krav löpte ut år 2020. Klagandena har vidare hävdade att en invändning mot avtalets giltighet eller dess villkor inte enbart måste framföras i ett domstolsförfarande. En motsatt uppfattning skulle vara alltför restriktiv, eftersom den skulle begränsa möjligheten att skydda konsumenternas intressen som följer av direktiv 93/13.

- 8 Motparten har i sin tur hävdade att preskriptionstiden för bankens krav ännu inte har börjat löpa och har anfört att preskriptionstiden för krav börjar löpa så snart tvisten om avtalsvillkorens verkan och låneavtalets giltighet slutgiltigt har avgjorts av domstolen. Motparten har även bestridit att parternas rättigheter och skyldigheter kan anses ha fastställts i direktivbestämmelserna.

Kortfattad redogörelse för skälen till att förhandsavgörande begärs

- 9 Begäran om förhandsavgörande grundar sig på antaganden som följer av nationell rätt, enligt vilka det förhållandet att avtalet innehåller oskäligen avtalsvillkor och att dessa strukits ur avtalet leder till att avtalet blir ogiltigt, vilket i sin tur ger upphov till fordringar på återbetalning av ömsesidiga betalningar, vilka följer av skyldigheten att återbetala felaktigt utbetalda belopp (artikel 410 i civillagen). Med anledning av att avtalet är ogiltigt har motparten rätt att framföra en invändning om innehållande av de belopp som mottagits av klagandena tills dessa antingen erbjuder sig att återbetala det använda beloppet eller ställa säkerhet för fordran på återbetalning av detta belopp, förutsatt att bankens fordran inte var preskriberad vid tidpunkten för invändningen.
- 10 Den hänskjutande domstolen har med hänvisning till Sąd Najwyższy (Högsta domstolen, Polen) (avgörande av den 7 maj 2021 ref. III CZP 6/21) särskilt erinrat om att genomförandet av direktiv 93/13, särskilt artikel 6 i detta, genom artikel 385¹ i civillagen, ska tolkas så, att ett oskäligt villkor inte har verkan från början (*ab initio*) och på grund av lag (*ipso iure*), vilket domstolen måste beakta ex officio. En konsument som är medveten om att ett villkor är oskäligt kan emellertid bestrida beslutet om nekande av en tillämpning av detta villkor genom att samtycka till det. Detta kan endast få verkan om konsumenten har fått fullständig information om de rättsliga följderna av att detta villkor blir definitivt verkningslöst (ogiltigt). Konsumenten bör också informeras om möjligheten att bekräfta villkoret inom en rimlig tidsperiod och om möjligheten att ta bindande ställning till om huruvida följderna av att avtalet är verkningslöst (ogiltigt) är särskilt skadliga för honom eller henne. En vägran att lämna samtycke leder till att det oskäliga villkoret kommer att bli varaktigt verkningslöst (ogiltigt). Om ett kreditavtal inte kan bestå utan ett sådant villkor kan konsumenten och kreditgivaren göra gällande separata krav på återbetalning av belopp som betalats vid fullgörande av avtalet.
- 11 Påföljden för införandet av oskäligen villkor i avtalet ska ha den verkan att från och med den dag då en konsument beslutar att inte bekräfta det villkor, utan vilket

låneavtalet inte kan vara bindande, eller från och med den dag då tiden för att bekräfta villkoret löper ut, upphör det tillstånd där avtalet tillfälligt upphör att gälla (det tillstånd där avtalet tillfälligt saknar verkan upphör, det vill säga avtalet ger inte upphov till rättsliga följder), och avtalet blir slutgiltigt verkningslöst (ogiltigt) eller får retroaktiv verkan (*ex tunc*) i den form som omfattar ersättningsbestämmelsen. Den hänskjutande domstolen ser emellertid riskerna med en sådan påföljd som följer av att det faktiskt uppställs ett krav på att konsumenten avger en förklaring om att han eller hon vill bestrida oskäligen villkor och skyldigheten att iakttä ett antal formella krav i detta avseende. I synnerhet uppstår tvivel om de följder som ovanstående konstruktion medför vid fastställandet av utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar och den tidpunkt då fordringarna förfaller till betalning, inbegripet fastställandet av gäldenärens dröjsmål med betalningen, vilket ligger till grund för skyldigheten att betala lagstadgad dröjsmålsränta.

- 12 Eftersom dessa frågor inte har reglerats i relevanta bestämmelser anser den hänskjutande domstolen att allmänna bestämmelser måste tolkas på så sätt att de återspeglar målen i direktiv 93/13. Det finns i synnerhet ett behov av att bestämmelserna i denna rättsakt tolkas med hänsyn till den verkan de har för parternas fordringar för det fall att ett avtal som innehåller oskäligen villkor inte längre kan bestå.
- 13 Det förefaller också nödvändigt att klargöra räckvidden, som framgår av EU-domstolens dom av den 29 april 2021 i mål C-19/20, av skyldigheten att underrätta konsumenten om den återbetalningsskyldighet som uppkommer med anledning av att oskäligen villkor i ett avtal saknar verkan. Det måste i synnerhet klargöras om behovet av en sådan underrättelse kan påverka omfattningen av parternas rättigheter och skyldigheter inom ramen för återbetalningskrav. Den hänskjutande domstolen har i synnerhet beaktat att EU-domstolen redan har klargjort att för att det skydd som föreskrivs i direktivet ska få full verkan, krävs det att den nationella domstol som *ex officio* har fastställt att ett villkor är oskäligt kan dra alla slutsatser därav utan att vänta på att konsumenten – efter att denne underrättats om sina rättigheter – framställer ett yrkande om att detta villkor ska ogiltigförklaras (dom av den 21 december 2016 i de förenade målen C-154/15, C-307/15 och C-308/15, punkt 59 och där anförd rättspraxis).
- 14 Dessutom förefaller det som om samtliga följder av att ett villkor förklaras vara oskäligt även bör innebära att det säkerställs att återbetalningskrav kan framställas av konsumenten.
- 15 Den hänskjutande domstolen har ställt den **första frågan (punkt I, delfråga 1)** för att få klarhet i huruvida innehållet i bestämmelserna i direktiv 93/13 är av betydelse för tolkningen av nationella bestämmelser om preskription av fordringar, huvudsakligen återbetalningskrav som uppkommer för det fall att ett kreditavtal är ogiltigt.

- 16 En fordran på återbetalning av felaktigt utbetalda belopp förfaller till betalning så snart den inte har betalats omedelbart efter den frist som fastställs i den betalningsanmodan som har framställts till gäldenären. Om en fordrans verkställbarhet är beroende av att rättighetsinnehavaren vidtar en särskild åtgärd, börjar fristen att löpa från och med den dag då fordran skulle ha blivit verkställbar om rättighetsinnehavaren hade vidtagit åtgärden så snart som möjligt.
- 17 Om preskriptionstiden för näringsidkarens krav på återbetalning av felaktigt utbetalda belopp anses börja löpa först efter det att avtalet har blivit varaktigt verkningslöst, innebär detta att så länge som avtalet befinner sig i ett tillstånd där det tillfälligt inte gäller kan näringsidkaren inte kräva att de belopp som överenskommits i avtalet betalas. Näringsidkaren kan inte heller kräva återbetalning av felaktigt utbetalda belopp, eftersom det i princip ankommer på konsumenten att besluta om villkoret och avtalet är bindande. Eftersom näringsidkaren inte kan framställa ett sådant krav och sålunda inte göra gällande att dess krav på återbetalning blivit verkställbara, kan preskriptionstiden för dessa krav inte anses ha löpt ut. Situationen ändras endast om konsumenten bekräftar det oskäligen villkoret eller beslutar att inte bekräfta det.
- 18 Preskriptionstiden för konsumentens krav på återbetalning kan inte börja löpa förrän konsumenten har fått kännedom om, eller rimligen borde ha fått kännedom om, att villkoret är oskäligt. Först då kan konsumenten anmoda näringsidkaren att återbetala beloppet (artikel 455 i civillagen), det vill säga vidta de åtgärder som avses i artikel 120 § 1 i civillagen.
- 19 När det gäller **fråga 1 a [punkt I, delfråga 1 a]** uppstår, mot bakgrund av en tolkning av bestämmelserna om preskription av en näringsidkares fordringar enligt vilka det för att preskriptionstiden ska börja löpa krävs att konsumenten är aktiv, tvivel om huruvida effektiviteten i det skydd som enligt direktiv 93/13 i vart fall tillkommer konsumenten inte undergrävs. I en sådan situation kan en näringsidkare som föreslår konsumenter att ingå avtal som innehåller oskäligen villkor faktiskt befrias från ansvar för innehållet i dessa avtal, om konsumenten inte vidtar några åtgärder. Hela det system för konsumentskydd som föreskrivs i direktivet bygger på antagandet att skillnaden vad gäller parternas förhandlingspositioner och medvetenheten om deras rättigheter måste utjämnas. Det är möjligt att konsumenterna inte känner till att ett villkor i ett avtal är oskäligt, eller har en felaktig uppfattning om omfattningen av sina rättigheter enligt direktiv 93/13 (EU-domstolens dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance SA, C-776/19-C-782/19, punkt 45 och där angiven rättspraxis). Härvid uppkommer frågan om genomförandet av den skyldighet som följer av artikel 7.1 i direktivet att se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.
- 20 Det kan också ifrågasättas om skyldigheten enligt artikel 6.1 i direktivet att se till att oskäligen villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är bindande för konsumenten enligt nationell rätt har fullgjorts.

Om det antas att näringsidkaren, trots att ett oskäligt villkor har införts i ett avtal, är undantagen från skyldigheten att inom rimlig tid framställa ett krav på återbetalning, påverkar denna bestämmelse faktiskt konsumentens situation (det vill säga konsumentens rättigheter och skyldigheter).

- 21 Vidare bör ett konstaterande av att ett avtalsvillkor är oskäligt i princip ha verkningar såtillvida att den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om villkoret i fråga inte hade funnits återställs. Denna verkan kräver inte att konsumenten befrias från skyldigheten att återbetala felaktigt mottagna belopp.
- 22 Dessutom föreskrivs i såväl artikel 6.1 i direktiv 93/13 som i artikel 385¹§1 i civillagen att ett oskäligt villkor endast saknar bindande verkan för konsumenten. Näringsidkaren får inte ensidigt åberopa att avtalsvillkor är oskäligen och på den grunden framföra krav mot konsumenten. Rättigheter som följer av förekomsten av oskäligen villkor i avtalet tillkommer endast konsumenten. Tillämpningen av de bestämmelser som skyddar konsumenten förefaller inte ha den verkan att näringsidkaren måste framföra krav om återbetalning av de belopp som har betalats omedelbart efter det att de betalats (och att konsumenten måste återbetala det beloppet). Konsumenten skulle i det fallet av ekonomiska omständigheter bli tvungen att lämna samtycke till att vara fortsatt bunden av oskäligen villkor.
- 23 Den hänskjutande domstolen ser därför, med de undantag som anges nedan, inget hinder för att utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar ska avgöras av den tidpunkt då näringsidkaren fick kännedom om att konsumenten riktat sina anspråk på näringsidkaren på grund av förekomsten av oskäligen villkor i avtalet. För att slutgiltigt klargöra denna fråga är det nödvändigt att bedöma förekomsten och omfattningen av den inverkan som de principer som fastställs i artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 har på tolkningen av den nationella rätt som reglerar återbetalningskrav och avräkning mellan parterna.
- 24 **Fråga 1 b och c [punkt I, delfråga 1 b och c]** rör de tvivel som uppkommit i samband med att ytterligare krav ställts på konsumenten om att denne även måste avge en försäkran om att han eller hon är medveten om följderna av bestridandet av oskäligen avtalsvillkor.
- 25 För det fall att konsumenten gör gällande krav på återbetalning, vilket förutsätter att avtalet i dess helhet är verkningslöst (ogiltigt), kan näringsidkaren (kreditgivaren), mot vilket ett sådant krav riktas, vara osäker på om konsumenten, vid formuleringen av sitt krav, i vederbörlig ordning har underrättats om följderna av att villkoret är oskäligt. Detta är viktigt, eftersom det är avgörande för utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens återbetalningskrav.
- 26 Näringsidkaren kan inte garanteras en möjlighet att ta del av de uppgifter som konsumenten har erhållit utanför domstol. Konsumentens krav på återbetalning, som grundar sig på fastställandet att ett kreditavtal i dess helhet är varaktigt verkningslöst (ogiltigt), kan inte likställas med att det tillstånd där avtalet tillfälligt

saknar verkan upphör, om det inte åtföljs av en uttrycklig förklaring från konsumenten där det intygas att han eller hon har erhållit uttömmande information. Rätten kan under förfarandet själv ersätta avsaknaden av en sådan förklaring genom att fullgöra informationsskyldigheten, och konsumentens vidhållande av kravet på återbetalning - efter det att relevant information erhållits - kommer att vara liktydigt med en vägran att bekräfta villkoret och (eventuellt) ett bestridande att konsumenten tillerkänts skydd mot följderna av att avtalet i dess helhet blir varaktigt verkningslöst (ogiltigt).

- 27 Enligt den hänskjutande domstolen kan en skyldighet för konsumenten att utöver att framställa krav mot näringsidkaren avge ytterligare förklaringar, och, i ännu högre grad, kravet på att dessa förklaringar först ska prövas i ett rättsligt förfarande, göra det praktiskt taget omöjligt eller alltför svårt för konsumenten att utöva de rättigheter som han eller hon har enligt direktiv 93/13.
- 28 I domen av den 29 april 2021 i mål C-19/20, Bank BPH, anförde EU-domstolen att artikel 6.1 i direktiv 93/13, jämförd med artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, ska tolkas så, att det ankommer på den nationella domstol som konstaterar att ett villkor i ett avtal som en näringsidkare har ingått med en konsument är oskäligt att, inom ramen för nationella processregler och efter ett kontradiktoriskt förfarande, informera konsumenten om de rättsliga följder som en ogiltigförklaring av ett sådant avtal kan medföra, oberoende av om konsumenten företräds av ett professionellt ombud. Denna skyldighet tycks gälla (punkterna 92 och 93 i domen) en situation där ett oskäligt avtalsvillkor och följderna därav fastställs när domstolen prövar denna fråga ex officio.
- 29 Det är också orimligt att anta att näringsidkaren, trots att vissa krav har riktats till honom och han är medveten om konsumentens ståndpunkt, kan förbli passiv och inte vidta några åtgärder, inte heller innan de preskriberats.
- 30 Dessutom får den omständigheten att en begäran från en konsument som inte uppfyller de krav som uppställts av Sąd Najwyższy (Högsta domstolen, Polen) inte vinner framgång även till följd att näringsidkaren kommer i dröjsmål med sin betalning först från och med den tidpunkt då domen vinner laga kraft. Detta innebär att konsumenten inte kan få ränta för perioden från framställandet av kravet till den dag då domen vinner laga kraft. Detta skulle innebära att man tillåter en situation där näringsidkaren inte bara kan avvisa de framställda kraven utan också, utan större konsekvenser, även kan dröja med betalningen i avvaktan på ytterligare åtgärder från konsumenten, i förhoppning om att denne kanske inte är intresserad av eller inte kan inleda en rättstvist.
- 31 Enligt den hänskjutande domstolen skulle detta inte bara göra det alltför svårt för konsumenten att utöva de rättigheter som följer av direktivet, utan även avsevärt undergräva den avskräckande verkan som ett system för konsumentskydd bör ha. Näringsidkaren skulle nämligen kunna räkna med att en del av konsumenterna, efter att deras krav avfärdats, kommer att avstå från att fortsätta att göra gällande

sina rättigheter. I förhållande till dem som visar en verklig vilja att göra gällande sina rättigheter skulle näringsidkaren emellertid inte riskera att drabbas av några praktiska konsekvenser av dröjsmålet med betalning av konsumentens berättigade fordringar.

- 32 Trots detta förefaller den valda lösningen vara förenlig med likvärdighetsprincipen, eftersom en part i ett avtal som har visat sig vara ogiltigt av en annan anledning än att det innehåller oskäligen avtalsvillkor inte förväntas uppfylla något annat krav än att kräva återbetalning av betalda belopp för att fordran på återbetalning ska förfalla till betalning.
- 33 Likvärdighetsprincipen kräver emellertid att den aktuella nationella bestämmelsen tillämpas på samma sätt såväl vad gäller en talan som grundas på åsidosättande av unionsrätten som i fråga om en talan som grundar sig på åsidosättande av nationell rätt när föremålet och grunden för talan är likartad (EU-domstolens dom i de förenade målen C- 698/18 och C-699/18, punkt 76 och där angiven rättspraxis).
- 34 När det gäller **fråga 1 d [punkt I, delfråga 1 d)]**, förefaller det som om konsumentens ställning försvagas på ett sätt som äventyrar förverkligandet av de mål som eftersträvas med direktiv 93/13 av att den slutgiltiga avsaknaden av avtalets bindande verkan är beroende ett lagakraftvunnet domstolsavgörande om huruvida avtalsvillkoren är oskäligen. Konsumenten förlorar nämligen rätten att avge en förklaring om att han eller hon önskar vara bunden av oskäligen avtalsvillkor eller att ersätta dem med andra bestämmelser endast för det fall tvisten slutgiltigt löses. Näringsidkaren ska då ges möjlighet att göra gällande de fordringar som följer av avtalets ogiltighet. Detta påverkar inte bara utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar, utan även verkningarna på så sätt att konsumenten inte kan tillerkännas ränta för perioden mellan den dag då fordran görs gällande och den dag då domen vinner laga kraft. I en sådan situation kommer näringsidkaren inte att vara intresserad att betala de fordringar som konsumenten har till följd av de bestämmelser varigenom direktiv 93/13 införlivats. Det tycks som om skyldigheten enligt artikel 7.1 i direktivet att se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter äventyras.
- 35 Dessutom åsidosätts den skyldighet som föreskrivs i artikel 6.1 i direktivet genom att den period under vilken det oskäligen avtalsvillkoret faktiskt kommer att påverka utformningen av konsumentens rättigheter och skyldigheter förlängs fram till dess att tvisten har avgjorts.
- 36 Antagandet att det är nödvändigt att rätten fattar ett lagakraftvunnet avgörande tycks också undergräva antagandet, som är grundläggande för det konsumentskyddssystem som inrättats genom direktiv 93/13, att ett oskäligt villkor inte ska anses ha existerat och inte först ska upphävas genom ett domstolsavgörande.

- 37 Den hänskjutande domstolen anser därför att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska anses utgöra hinder för en tolkning av nationell rätt enligt vilken, för det fall att ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkor har strukits ur avtalet, utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens återbetalningskrav inte enbart avgörs av att konsumenten har framfört anspråk mot näringsidkaren eller invändningar som grundar sig på att ett avtalsvillkor är oskäligt (eller av att den domstol ska göra en prövning ex officio informerar om att avtalsvillkor kan förklaras vara oskäligen), utan även av att konsumenten avger ytterligare förklaringar eller att konsumentens kännedom (medvetenhet) om verkningarna (de rättsliga följderna) av att avtalet inte kan bestå prövats i ett rättsligt förfarande vid domstol eller domstolen har underrättat konsumenten om dessa verkningar, eller i synnerhet av att domstolen meddelat en lagakraftvunnen dom som avgör en tvist mellan en näringsidkare och en konsument.
- 38 Den hänskjutande domstolen har ställt den **andra frågan (punkt 1, delfråga 2)** för att få klarhet i huruvida en näringsidkare, i en situation där denne bör ha varit medveten om att villkoren i det avtal som ingåtts med näringsidkaren är oskäligen eller gentemot vilken konsumenten har framställt anspråk, undantas från skyldigheten att vidta åtgärder för att kontrollera huruvida det är nödvändigt att konsumenten anmodas att återbetala betalda belopp på grund av att hans fordran på återbetalning har förfallit till betalning.
- 39 Om artiklarna 6.1 och 7.1 i direktivet inte anses utgöra hinder för att samtliga följder av avtalets ogiltighet inträder först efter att konsumenten har avgett en förklaring om att han eller hon har erhållit uttömmande information om de därmed förbundna rättsverkningarna, ska det klargöras huruvida det för att säkerställa effektiviteten i konsumentskyddssystemet inte krävs att näringsidkaren på eget initiativ vidtar åtgärder för att kontrollera om konsumenten är medveten om att avtalet kan upphöra att gälla och följderna därav. Detta kan bestå i att konsumenten ges relevant information om parternas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter som föreligger för det fall att avtalet upphör att gälla, särskilt om de fordringar som skulle tillkomma konsumenten i det fallet.
- 40 Det förefaller som om införandet av skyldigheten för näringsidkaren att själv vidta åtgärder för att avgöra huruvida konsumentens förklaring har verkan, och beaktandet av underlåtenheten att vidta dessa åtgärder vid bedömningen av om näringsidkarens fordringar har preskriberats, är symmetriskt i förhållande till fastställandet att utgångspunkten för preskriptionsfristen eller utgången av preskriptionstiden för konsumentens fordran är beroende av om konsumenten haft möjlighet att få kännedom om sina rättigheter. Båda avtalsparter skulle vara tvungna att vidta åtgärder för att skydda sina rättigheter inom ramen för omsorgsplikten vid den tidpunkt då de omständigheter som rimligen kan bedömas skulle tyda på att ett sådant behov föreligger. Underlåtenhet att vidta åtgärder skulle emellertid leda till att ett återbetalningskrav skulle kunna preskriberas. En sådan skyldighet bör särskilt gälla näringsidkare som redan har gjort en bedömning av tillämpliga bestämmelser i standardavtal, som därefter överförs till ett avtal som ingåtts med en konsument, inom ramen för en abstrakt kontroll som

lett fram till att de upptagits i förteckningen över oskäligen avtalsvillkor (se EU-domstolens dom av den 21 december 2016 i mål C-119/15 (Biuro podróży Partner)).

- 41 Den hänskjutande domstolen anser därför att artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så att de utgör hinder för en sådan tolkning av nationell rätt enligt vilket det vid fastställandet av utgångspunkten för preskriptionstiden inte tas hänsyn till näringsidkarens skyldighet att vidta självständiga åtgärder för att kontrollera huruvida konsumenten är medveten om följderna av att oskäligen villkor strukits ur avtalet eller om möjligheten att avtalet inte kommer att bestå.
- 42 Svaret på den **tredje frågan (punkt I, delfråga 3)** är relevant för det fall att det, inom ramen för svaret på den första och den andra frågan, fastställs att utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar kan göras beroende av varje händelse som inträffar efter det att näringsidkaren har mottagit en anmodan om återbetalning från konsumenten eller ett annat bestridande om avtalsvillkorens verkan eller avtalets giltighet.
- 43 Frågan om preskription av konsumentens fordringar mot näringsidkaren är även föremål för begäran om förhandsavgörande i mål C-81/21. I mål C-81/21 önskar den nationella domstolen få klarhet i huruvida en tolkning enligt vilken utgångspunkten för preskriptionsfristen för konsumentens fordran på återbetalning av betalda belopp ska fastställas från den tidpunkt då en sådan betalning görs är förenlig med artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13.
- 44 Med hänsyn till den långa preskriptionstiden på tio år för en konsumentens fordringar saknas grund att i alltför hög grad faktiskt förlänga denna tid genom att söka efter omständigheter som medför att utgångspunkten för preskriptionstiden skjuts upp, förutsatt att preskriptionstiden löper ut vid den tidpunkt då konsumenten hade, eller rimligen kunde ha haft, möjlighet att få kännedom om att avtalsvillkoret är oskäligt och kunde ha gjort gällande motsvarande krav.
- 45 En sådan ståndpunkt kan emellertid vara oberättigad om det antas att preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar inte börjar löpa förrän konsumenten inte bara framställer ett anspråk, utan även ytterligare villkor är uppfyllda.
- 46 Det är uppenbart att konsumenten får kännedom om, och i ännu högre grad kan få kännedom om, sina anspråk innan han eller hon kräver återbetalning från näringsidkaren, och i ännu högre grad innan han eller hon eventuellt avger en förklaring om att han eller hon är medveten om de följder som avtalets ogiltighet medför. De negativa verkningarna av en sådan situation mildras av differentierade preskriptionstider (3 år för näringsidkarens fordringar, 10 eller 6 år för konsumentens fordringar). Det är dock fortfarande möjligt att en situation uppstår där det fastställs att åtminstone en del av konsumentens fordringar preskriberats innan konsumenten beslutade att rikta en anmodan om betalning mot näringsidkaren eller att göra gällande sina anspråk vid domstol.

- 47 Enligt den hänskjutande domstolen ska det därför övervägas om det, för det fall att preskriptionstiden för näringsidkarens fordringar antas börja löpa när någon av de händelser som beskrivs i fråga 1 inträffar, med hänsyn till effektiviteten i det skydd som konsumenterna ges enligt direktiv 93/13 inte krävs att preskriptionstiden för konsumentens fordringar inte kan börja löpa, eller i vart fall inte kan löpa ut, innan denna händelse inträffar.
- 48 Ett svar på den **fjärde frågan (punkt I, delfråga 4)** är nödvändigt om det antas att det inte finns något hinder för att preskriptionstiden för konsumentens krav på återbetalning löper ut självständigt, även tidigare än preskriptionstiden för näringsidkarens krav.
- 49 Om konsumentens krav på återbetalning av betalda belopp preskriberas innan näringsidkaren har gjort gällande att han eller hon har innehållit samtliga belopp som utbetalats till konsumenten, uppstår en situation där en delvis återbetalning av belopp till konsumenten kommer att göras beroende av att konsumenten erbjuder sig att till näringsidkaren återbetala hela det belopp som näringsidkaren betalat. De båda parterna kommer därför inte att ha identiska återbetalningskrav.
- 50 EU-domstolen har redan slagit fast (punkterna 39–40 i domen av den 10 juni 2021 i de förenade målen C-776/19 – C-782/19, BNP Paribas Personal Finance och där angiven rättspraxis) att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktivet inte utgör hinder för nationella regler som föreskriver att en preskriptionsfrist gäller för käromål där återbetalningskrav framställs med anledning av en ogiltigförklaring av ett oskäligt villkor. En invändning om att en begäran om återbetalning som framställts av konsumenter för att göra gällande sina rättigheter enligt direktiv 93/13 omfattas av en preskriptionsfrist strider inte i sig mot effektivitetsprincipen, men en tillämpning av denna frist kan inte i praktiken göra det omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av detta direktiv.
- 51 Det förefaller inte som om de krav som EU-domstolen har uppställt kan uppfyllas i en situation där endast konsumentens återbetalningskrav kommer att begränsas på grund av den tid som förflutit. Effektiviteten och möjligheten att utöva de rättigheter som följer av direktivet äventyras framför allt av att utgångspunkten för preskriptionstiden för näringsidkarens krav skjuts upp så långt att de, trots den betydligt kortare preskriptionstiden, alltid kommer att preskriberas efter den tidpunkt då en del av konsumentens krav kan preskriberas.
- 52 Den hänskjutande domstolen har ställt den **femte frågan (punkt I, delfråga 5)** för att få klarhet i huruvida en tolkning av nationell rätt som innebär att konsumentens rättigheter i fråga om återbetalningskrav begränsas genom att näringsidkaren undantas från ansvar för dröjsmål med betalning av konsumentens berättigade fordringar är förenlig med de konsumentskyddsregler som följer av direktiv 93/13.
- 53 Två frågor väcker tvivel hos den hänskjutande domstolen, varav den första hänför sig till den omständigheten att om det tillstånd där avtalet tillfälligt uppgör att gälla antas vara tills någon av de händelser som beskrivs i den första frågan,

delfrågorna b-d, inträffar, kommer näringsidkaren inte fortsätta att vara i dröjsmål från och med den tidpunkt då han anmodas att återbetala felaktigt utbetalda belopp, utan först från och med den tidpunkt då det kontrolleras om konsumenten är medveten om verkningarna av att avtalet inte kan bestå (avtalets ogiltighet) och avstår från att skydda sig mot sådana verkningar.

- 54 En tolkning som innebär att verkställbarheten av konsumentens fordringar villkoras av att konsumenten avger den förklaring som behövs innebär att konsumenten faktiskt berövas rätten till dröjsmålsränta för en period som, på grund av att rättsliga förfaranden kan dra ut på tiden, kan vara flera år. Detta skulle leda till att effektiviteten i konsumentskyddet avsevärt försvagas och samtidigt strida mot likvärdighetsprincipen.
- 55 Den andra frågan rör fastställandet av den tidpunkt vid vilken en gäldenär inte längre är i dröjsmål med betalningar vid utövande av sin rätt att innehålla det belopp som han eller hon har betalat till dess att motparten erbjuder att betala gäldenärens fordran eller ställa säkerhet för fordran. Den omständigheten att gäldenären fortfarande är i dröjsmål är en grundläggande förutsättning för uppkomsten av skyldigheten att betala dröjsmålsränta.
- 56 Beroende på den tolkning som görs upphör dröjsmålet antingen helt och hållet (invändningen om innehållande har retroaktiv verkan) eller vid tidpunkten för förklaringen om utövandet av retentionsrätten, i vilket fall konsumenten ska erhålla dröjsmålsränta från och med utgången av den tid som näringsidkaren har haft på sig för att betala belopp efter att ha mottagit begäran om betalning till och med den tidpunkt då invändningen om innehållande görs gällande.
- 57 Eftersom det i tvister om kreditavtal, som i det aktuella fallet, är möjligt att åberopa en retentionsrätt (näringsidkaren förnekar i princip att konsumentens fordran är berättigad), är näringsidkaren inte beredd att betala belopp till konsumenten, och en retentionsrätt är inte det enda skälet till att hålla inne betalningar. Frågan uppkommer således huruvida den hittillsvarande tolkningen av nationell rätt avseende verkningarna av att retentionsrätten åberopas är förenlig med principen om effektivitet i det skydd som ges konsumenten enligt bestämmelserna i direktiv 93/13 och skyldigheten att se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som sluts med konsumenter (artikel 7.1 i direktivet).
- 58 Artikel 7.1 i direktiv 93/13 ska således anses utgöra hinder för en tolkning av nationell rätt som, för det fall att ett avtal inte kan bestå efter det att oskäliga villkoren har strukits, innebär någon form av begränsning av näringsidkarens ansvar för dröjsmål med återbetalningen av belopp till konsumenten, varvid dröjsmålet omfattar hela perioden från konsumentens bestridande av verkan av de oskäliga avtalsvillkoren eller giltigheten av avtalet till dess att näringsidkaren visar att han eller hon är beredd att säkerställa betalning av konsumentens utestående fordringar.